

Dost və qardaş ölkələr olan Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Cümhuriyyəti arasında hərbi-siyasi əməkdaşlıq regional təhlükəsizlik baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Ölkələrimiz arasındakı ikitərəfli və çoxtərəfli münasibətlər tarixi köklərə, orta qədər dil, ənənə və dəyərlərə əsaslanaraq xalqların maraqlarına xidmət edir. Digər tərəfdən, bu münasibətlər regional və global sülhün və sabitliyin təmin edilməsi üçün zəruridir.

Azərbaycan global sistemə inteqrasiya prosesindədir. Ölkəmiz beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığa böyük önəm verir. Beynəlxalq əməkdaşlığın və xarici siyasətin istiqamətləri arasında Avroatlantik strukturlarla əməkdaşlıq xüsusilə əhəmiyyətlidir. Beynəlxalq arenada ciddi uğurları, regional və global enerji layihələrində etibarlı tərəfdaşlığı, qalib dövlət imici dünya ölkələrinin Azərbaycanla olan marağını artırmaqdadır. Şərqi və Qərbi qovuşduğu, bir çox sivilizasiyalara ev sahibliyi edən və çox mühüm geosiyasi məkanda yerləşən Azərbaycan Avroatlantik təhlükəsizlik təşkilatı və İslam dünyası üçün ciddi maraq kəsb edir.

Hərbi-siyasi təşkilatlar arasında Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatı ilə əməkdaşlıq dövlətimizin xarici siyasət strategiyasında mühüm yer tutur. Azərbaycan–NATO əməkdaşlığından danışarkən təbii ki, Azərbaycan–Türkiyə münasibətlərini xüsusi vurğulamaq lazımdır. Çünki Azərbaycanın NATO-ya inteqrasiya prosesində, regional təhlükəsizliyə və global sülhə töhfəsində Türkiyə dövləti xüsusi rol oynayır.

1949-cu ildə yarandığı vaxtdan NATO-nun əsas məqsədi bütün üzv ölkələrin siyasi və hərbi vasitələrlə müdafiəsidir. Zamanla, şəraitdən asılı olaraq, təşkilatın strategiyalarında müəyyən dəyişikliklər olub. Təşkilat ənənəvi təhdidlər, terrorizm və digər məsələlərə qarşı mübarizədə əməkdaşlığını genişləndirərək NATO üzvü olmayan ölkələrlə də hərbi-strateji münasibətlər qurub. Hazırda qarşılıqlı anlaşmaya əsaslanan bu əməkdaşlığı genişləndirən NATO-ya üzv olmaq çoxmərhələli və mürəkkəb bir prosedir.

Hərbi-siyasi təşkilat olaraq NATO bütün dünyada, o cümlədən keçmiş sovet coğrafiyasında mübahisələrin həlli prosesində də aktiv rol oynayır. Dünyanın yeni düzəni, yeni şərtlər NATO üçün sülh və sabitlik yolunda keçmiş rəqibləri, Aralıq dənizi ölkələri və digər Avropa ölkələri ilə dialoq, qarşılıqlı etimad və əməkdaşlığa əsaslanan strukturların qurulması üçün imkanlar yaradıb. Azərbaycan da 1992-ci ilin martında bir sıra Mərkəzi və Şərqi Avropa dövlətləri ilə birlikdə NATO-nun yeni yaradılmış məşvərətçi forumuna – Şimali Atlantika Əməkdaşlıq Şurasına qoşulub. Respublikamızla NATO arasında məzmunlu tərəfdaşlığın əsası isə 1994-cü il mayın 4-də Brüssel Zirvəsində Sülh Naminə Tərəfdaşlıq (SNT) Çərçivə Sənədinin imzalanması ilə qoyulub. Proqramın əsas məqsədi sabitliyin qorunmasıdır. Çərçivə sənədilə tərəfdaş dövlətlər və NATO arasında müdafiə, təhdidlərin məhdudlaşdırılması və təhlükəsizlik məsələlərinə dair xüsusi əməkdaşlıq əlaqələri inkişaf etdirilir. Bu proqrama qoşulan

dövlətlər silahlı qüvvələr üzərində demokratik nəzarətə nail olmaq üçün milli hərbi planlaşdırma və

NATO çərçivəsində regional təhlükəsizliyin Azərbaycan-Türkiyə modeli

hərbi büdcə, NATO ilə sülh və əməkdaşlıq prosesində şəffaflığın artırılmasına töhfə verirlər. Humanitar əməliyyatlarda birgə iştirak üçün öhdəlik götürürlər.

Təşkilata üzv olmayan dövlətlərlə əməkdaşlığın əsaslarını ehtiva edən bu sənədi

imzalayan dövlətlər öz imkanlarına və məqsədlərinə uyğun olaraq Tərəfdaşlıq proqramı çərçivəsində fəaliyyət sahələrini seçirlər. Avroatlantik Əməkdaşlıq Şurasında Tərəfdaş dövlətlərlə davamlı danışıqlar aparılır, eyni zamanda, Şimali Atlantika Şurası ilə əlaqələr inkişaf etdirilir. Bu iki vacib əməkdaşlıq mexanizmi Avroatlantik təhlükəsizlik quruluşunun əsasını təşkil edir.

Respublikamızın 1994-cü ildə NATO-nun "Sülh Naminə Tərəfdaşlıq" (SNT) Proqramına, 1996-cı ildə Planlaşdırma və Təhlil Prosesinə və 2005-ci ildə Fərdi Tərəfdaşlıq Əməliyyat Planı Proqramına qoşulması ilə qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, NATO-ya üzv və tərəfdaş ölkələrin müvafiq qurumları ilə səmərəli əməkdaşlıq münasibətlərinin qurulması istiqamətində geniş imkanlar yarandı. Xüsusi qeyd edilməlidir ki, NATO-nun baş katibi Havyer Solonanın 1997-ci ildə Azərbaycana səfəri zamanı Prezident Heydər Əliyevlə görüşündən sonra Təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlıq səviyyəsi yeni mərhələyə qaldırıldı. Sülh Naminə Tərəfdaşlıq Proqramı çərçivəsində Silahlı Qüvvələrin NATO standartlarında yenidən təşkilatı siyasətini həyata keçirən Azərbaycan həmin ildən Təşkilatın Planlaşdırma və Təhlil Prosesi proqramında fəal iştirak edir. Hazırda Azərbaycan Sülh Naminə

Tərəfdaşlıq proqramı çərçivəsində NATO ilə geniş əməkdaşlıq edir.

Mövcud olduğu geosiyasi region və bu bölgədə yaratdığı yeni reallıq ölkəmizi bütün imkanlardan istifadə edərək beynəlxalq əlaqələrini genişləndirməyə, müstəqilliyinə və ərazi bütövlüyünə təhdidlərə xüsusi diqqət yetirməyə vadar edir. Bu münasibətlər arasında xüsusi çəkiyə və əhəmiyyətə malik olan NATO ilə əməkdaşlığın inkişafı mühümdür. Avroatlantik məkanda qeyri-sabitliyin, qarşıdurmaların

rafi və siyasi ayrı-seçkilik olmadan Avropa və yerləşdiyi regionda vahid təhlükəsizlik sisteminin qurulması yükünü bölüşmək əzmindədir. Azərbaycanın NATO ilə ən vacib əməkdaşlıq sahəsi "Sülh Naminə Tərəfdaşlıq" proqramı çərçivəsindədir. Hər il sözügedən proqram çərçivəsində Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin zabitləri 500-ə qədər təlim və seminarlarda iştirak edirlər. Hazırda Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin Təlim-Tədris Mərkəzinin nəzdində "Sülh Naminə Tərəfdaşlıq"

bərqərar olması üçün zəruri və əhəmiyyətlidir. İki qardaş ölkə arasında ikitərəfli hərbi əməkdaşlığın inkişafına dair imzalanmış sənədlərə uyğun olaraq Türkiyə müdafiə sənayesinin inkişafı, hərbi mütəxəssislərin hazırlanmasında Azərbaycana dəstək olur. Azərbaycanla Türkiyə arasında imzalanmış hərbi müqavilələr, birgə əməkdaşlığın hüquqi əsasını təşkil edir. Azərbaycanın NATO-ya inteqrasiyasını asanlaşdırmaq məqsədi ilə hərbi əməkdaşlıq müqavilələrinə əsaslanaraq,

iki ölkənin silahlı qüvvələrinin müştərək fəaliyyətlərinin planlaşdırılması, əməliyyatların keçirilməsi üzrə qarşılıqlı fəaliyyət və döyüş uzlaşması imkanlarının öyrənilməsi, həyata keçirilən çoxsaylı birgə təlimlər də birlik və əməkdaşlığın önəmli istiqamətlərindədir. Təkcə 2020-ci ildə Azərbaycan və Türkiyə orduları 20-yə yaxın birgə təlim həyata keçirib. Qarabağ zərfindən sonra bu ilin ilk təlimlərinin Qarsda reallaşması əməkdaşlığın dinamik

prioritet hədəflərindəndir. Bu, Türkiyəni birinci olaraq ABŞ və Al ilə, ikincisi isə Rusiya ilə uyğun siyasət yürütməyə sövq edir. Gürcüstan və Azərbaycan Orta Asiya arasında Türkiyə ilə quru əlaqəsinin təmin edilməsində körpü rolunu oynayır. Burada önəmli məqamlardan biri, Azərbaycanın bölgədə yaratdığı yeni reallığa əsaslanaraq Zəngəzur dəhlizinin açılması məsələsidir. Zəngəzur dəhlizi vasitəsilə Azərbaycanla birbaşa quru yolun bərpası Türkiyəni hədəflərinə aparın yol, türk dünyasına açılan qapıdır.

Gürcüstanın Türkiyəni vacib müttəfiq kimi qəbul etməsi də Azərbaycan–Gürcüstan münasibətlərinə əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verir, NATO çərçivəsində və ikitərəfli formatda davamlı inkişafı zəruri edir. Türkiyə Azərbaycan və Gürcüstan üçlüyünün hər birinin ABŞ-la münasibətləri çox normaldır. ABŞ-ın Qafqazdakı mövqeyi, xüsusilə Gürcüstanla münasibətləri Rusiyanın bölgədəki söylərini daha da gücləndirməyə vadar edir. Çünki Gürcüstan NATO-ya üzv olmaq istəyini açıq şəkildə bildirir. Türkiyə bəzən Rusiya–ABŞ rəqabətində balanslaşdırıcı amil rolunu oynayır. Azərbaycan da Rusiya, Qərb və ABŞ ilə balanslı siyasət aparır. Bu nöqtədə mübaligəsiz deyə bilərik ki, Türkiyə ilə Azərbaycan hərbi əməkdaşlığı Qafqazda sabitliyin və təhlükəsizliyin qorunmasında mühüm rol malikdir. Ümumiyyətlə, Cənubi Qafqaz Şərqi Qərb arasında əhəmiyyətli bir qapı və enerji dəhlizidir.

NATO-ya inteqrasiya çərçivəsində Azərbaycan üçün hərbi islahatların sürətləndirilməsində Türkiyənin xüsusi rolu var. Hər iki ölkənin dövləti bu əməkdaşlığı daha yüksək səviyyəyə qaldırmaq əzmindədir.

Türkiyə çox ciddi hərbi potensiala və müdafiə sənayesi potensialına malikdir. II Qarabağ müharibəsində bütün dünya Türkiyə hərbi sənayesinin istehsalı olan pilotsuz uçuş aparatlarının gücünü gördü. İki ölkə arasında əməkdaşlıq Azərbaycan müdafiə sənayesi sahəsində mövqə strukturlarında birgə istehsalın reallaşmasına zəmin yaradır. Belə əməkdaşlıq Azərbaycan hərbi qüvvələrinin NATO standartlarına uyğunlaşdırılması prosesində ciddi addımlar sayıla bilər. Digər tərəfdən, bu, iki dövlət arasında hərbi əməkdaşlıq regional təhlükəsizliyə töhfə verir.

II Qarabağ müharibəsində Azərbaycan Ordusunun qələbəsilə Cənubi Qafqazda yaranan yeni geopolitik mənzərənin təhlili iki qardaş dövlətin hərbi əməkdaşlığının rolunu və əhəmiyyətini bir daha ortaya qoyur. Şuşa Bəyannaməsi ilə Azərbaycan və Türkiyə arasındakı hərbi münasibətlərin əməkdaşlıq və müttəfiqlik yeni mərhələyə qədəm qoyur. Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində, o cümlədən işğaldan azad olunmuş Qarabağda Türkiyənin Azərbaycanla birgə təlimlərinin keçirilməsi regional təhlükəsizlik prizmasından siyasi mesajdır.

Azərbaycan və Türkiyə qardaş və müttəfiq ölkələrdir. İstər ikitərəfli, istərsə də NATO çərçivəsində hərbi əməkdaşlığın davamlı inkişafı bu ittifaqın ayrılmaz yoludur. Yolumuz uğurlu olsun!

Leyla RƏŞİD,
"Xalq qəzeti"

mərkəzi fəaliyyət göstərir. Onu da qeyd edək ki, 2003-cü ildən etibarən NATO Bakıdakı yay məktəbinin maliyyələşdirilməsində iştirak edir. İldən-ildə proqramların əhatə dairəsi genişlənmiş və 2005-ci ildə Azərbaycanda NATO-nun Beynəlxalq məktəbi yaradılmışdır.

Silahlı Qüvvələr üzərində tam demokratik nəzarətin yaradılması, müdafiə tədbirlərinin formalaşdırılması, o cümlədən, NATO-nun norma və standartlarına uyğun olaraq bütün silahlı qüvvələrin təşkilatı strukturunun yaradılması Azərbaycanın NATO ilə Fərdi Tərəfdaşlıq üzrə Əməliyyat Planının əsas sahələridir.

Dünya reyting sıralamalarına əsaslanaraq deyə bilərik ki, Azərbaycan Respublikası NATO-nun tərəfdaş dövlət olaraq ən güclü ordularından birinə malikdir. Azərbaycan iqtisadi qüdrətinə paralel olaraq NATO, o cümlədən, bu təşkilatın əsas üzvlərindən olan Türkiyə ilə ikitərəfli hərbi əlaqələri inkişaf etdirir. Azərbaycanın NATO ilə əlaqələrinin inkişafı Türkiyənin xarici siyasəti və təhlükəsizliyi baxımından əhəmiyyətlidir. Digər tərəfdən, Türkiyə Orta Asiya və Qafqaz dövlətlərinin Avroatlantik Əməkdaşlıq Şurasında və Sülh Naminə Tərəfdaşlıq Proqramında iştirakını dəstəkləyir. Ölkələrimizin müxtəlif sahələrdə, o cümlədən əməkdaşlıq sahəsində inkişafında milli maraqlar mühüm rol oynayır. Türkiyə bu gün Qafqazın ən əhəmiyyətli və aktiv geosiyasi güclərindən biridir və bölgədə sülhün, təhlükəsizliyin təmin edilməsi üçün çalışır. Azərbaycan Türkiyənin Qafqazdakı ən əhəmiyyətli tərəfdaşdır. Xüsusilə, Şuşa Bəyannaməsi ilə bu münasibətlər daha yüksək mərhələyə yüksəlib.

Azərbaycanla Türkiyə arasında hərbi məsələlərdə əməkdaşlıq təkcə, Azərbaycan Ordusunun güclənməsi üçün deyil, həm də bölgədə sülhün və təhlükəsizliyin

Türkiyə Silahlı Qüvvələri Azərbaycanda hərbi təlim sisteminin qurulmasında fəal iştirak edir. Bu gün Türkiyənin müxtəlif hərbi liseylərində, və akademiyaalarında Azərbaycan hərbiçiləri yüksək təhsil alır, peşəkar zabitlər hazırlanır. Həmçinin, Azərbaycan Ordusunu zabit ehtiyacını qarşılayan ən önəmli təhsil müəssisələrindən biri olan Bakı Ali Hərbi Məktəbi Türkiyənin iştirakı və köməyi ilə NATO standartlarına uyğunlaşdırılır. Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin təhsil müəssisələrində minlərlə azərbaycanlı zabit hazırlanıb. Bu gün də hərbi təhsil sahəsində inteqrasiya uğurla davam etdirilir. Türkiyə Silahlı Qüvvələri Azərbaycanın NATO ilə birgə iş potensialının inkişaf etdirilməsi, Avroatlantik məkana inteqrasiyası məsələsində də əməkdaşlığa mühüm töhfələr verir.

Azərbaycan NATO əməkdaşlığı çərçivəsində türk qoşunları ilə birlikdə beynəlxalq sülhün və təhlükəsizliyin bərqərar olunmasına da töhfə verir. Bu istiqamətdə, sülhməramlı əməliyyatlarda azərbaycanlı hərbiçilərin peşəkarlığı xüsusilə qeyd edilməlidir. Azərbaycan Ordusunun sülhməramlı kontingenti 1999-cu ildən etibarən sülhməramlı əməliyyatlarda iştirak edir. Rəsmi faktlara istinadən qeyd edək ki, 1999-cu ildən müxtəlif regionlarda keçirilən sülhməramlı əməliyyatlara Azərbaycan Ordusunun 3000-dən artıq hərbi qulluqçusu qatılıb.

2010-cu il sentyabrın 15-də imzalanmış "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında strateji tərəfdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında müqavilə" Azərbaycan, Türkiyə hərbi əlaqələrinin inkişafında yeni mərhələnin əsasını qoyub. Bu müqavilə ilə Azərbaycan və Türkiyənin Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurası yaradılıb. Bu sənəd faktiki olaraq iki qardaş ölkənin hərbi ittifaq müqaviləsi olaraq dəyərləndirilə bilər.